ПОРЦЕЛЯНОВІ ЧОЛОВІЧКИ

Казка не так для дітей, як для дорослих

I

Майже сто років тому в Україні сталася подія, про яку й досі згадується в пресі. Подія настільки незбагненна, що не вкладалася в жодні рамки здорового глузду. Після чергових виборів до Верховної Ради, коли комуністи потерпіли нищівну поразку, вони всі до одного безслідно зникли протягом однієї доби. Зникли, мов випарувались. ("Здиміли!"— казали в народі). Од Генсека до рядової фітюльки. Прихопивши з собою всі гасла та прапори — незмінні атрибути їхніх галасливих збіговиськ. Навіть портрети Сталіна, що їх обов'язково носили на чолі святкових колон.

Виник грандіозний скандал. Всесвітня спільнота звинуватила український уряд у геноциді, міжнародні комісії галиччю злетіли-ся в нашу державу: шукати сліди небувалого злочину, в Організації Об'єднаних Націй з нетерпінням ждали результатів перевірки, щоб одразу ж поставити питання про виключення України з членів ООН, застосувати до неї найжорстокіші санкції.

Але всі ті комісії так і повернулися ні з чим. Жодного сліду, жодного бодай натяку, що пролили б хоч краплину світла на вчинений геноцид.

Мені, провідному репортерові всесвітнього телебачення, для якого не існувало таємниць, ця історія столітньої давнини не один рік не давала спокою.

Як так? Зникла безслідно не одна людина, не десяток навіть людей, а тисячі комуністів, з десятками тисяч тих, що завжди за них голосували. Зникли разом із сім'ями, навіть дітьми. Такого історія

людства ще не знала, і я, провідний репортер телебачення, не зможу до цього докопатися?

У вільний від роботи час я став відвідувати книгосховища. Годинами сидів перед екранами, переглядаючи підшивки газет столітньої давності, шукаючи хоча б найменшої зачіпки.

Нічого... Нічого... Жодної бодай найтоншої ниточки, вчепившись за яку, можна було б розмотати таємничий клубок.

Доведений до відчаю, я вже хотів полишити марні свої намагання, як одного разу працівниця архіву, втаємничена в мої пошуки, сказала:

— Не знаю, чи вам це щось допоможе, але до нас ходить чоловік, який, здається, щось знає...

— Господи, чого ж ви мовчали?! — У моєму вигукові було стільки знаків оклику, що їх вистачило б на цілу сторінку. — Де я його знайду? Де? Ви маєте його адресу?

— Та вам не потрібна адреса. Він майже щодня приходить до нас, бо працює над дисертацією. Хочете, я вас із ним познайомлю?

— Я — хочу ? Я? Та я палаю бажанням з ним познайомитись!

— Тож приходьте завтра на дев'яту. Ми по ньому звіряємо годинник, — розсміялася пані.

Та мені було не до сміху: всю ніч не спав, боячись запізнитися. Мене вже тіпала лихоманка пошуку, мої ніздрі заздалегідь тремтіли в передчутті СЛІДУ. Хай навіть найнепомітнішого. Я бульдогом вчеплюся у нього, не дам йому зникнути.

— Он він, — шепнула пані. — Сидить за екраном. Бажаю успіху.

Мисливський пес так не скрадався до здобичі, як я скрадався до того сивоголового пана. Щоб його не наполохати часом, щоб він не стулився, як равлик: "Нічого не знаю... Ви помилились адресою". Бувало й таке, не раз обпікався... Тож, сто разів вибачившись, що посягнув на його дорогоцінній час, спитав, чи задовольняє його комп'ютер, в екран якого він утупився. Мене, мовляв, це дуже цікавить, бо я з обслуговуючого персоналу книгосховища.

Чолов'яга пильно подивився на мене, очі його наповнились сміхом:

— Не прикидайтесь. Ви — відомий репортер, телезірка. Вас усі знають. Я майже щовечора бачу вас по телевізору. Кажіть прямо, що вам потрібно, бо в мене обмаль часу.

І я, пан чи пропав, сказав, що мені треба. Чоловік потер лоба, задумався.

— Ви можете почекать дві години?

— Дві години?.. Та я сто літ готовий чекати!

— Ну, так довго не доведеться, — розсміявся чоловік. — Ось закінчу урок ("Він сказав "урок", отже, викладає в якомусь ліцеї!"— зблиснула в мене думка)... і ми з вами ладком поговоримо. Згода?

Наче я міг не погодитись!

За дві години ми сиділи в кав'ярні і розмовляли. Точніше, він говорив, а я слухав. Потаємно ввімкнувши мікрофон, щоб не наполохати. І, повернувшись додому, знову й знову прокручував плівку, боячись пропустити бодай одне слово.

Отже, Карпати. Точніше — Говерла. Його прадід працював там лісником, і одного надвечір'я, ще й сонце не закотилось за гору, побачив він дивовижну процесію. Попереду, з червоними прапорами та гаслами, з портретами Леніна, Сталіна йшли "спиногри-зи", як величали в народі колишніх керівників компартійних, а вслід за ними сунула темна маса люду, від столітнього діда, який бачив Леніна, до немовляти, що ссало мамину цицю. Процесія сунула мовчки, без галасу, крику, і зникала в лісових хащах, що під Говерлою.

І не встиг прадід подумати, що то йому приверзлося, не встиг і очі продерти, як од процесії не лишилося й сліду...

— Ото така придибенція сталася з моїм пращуром, — закінчив чоловік. — Було то насправді чи приверзлося старому, самі вирішуйте.

— А сліди? Не могло ж не лишитися жодного сліду от тисяч людей, що пройшли? Не летіли ж вони у повітрі?

— А от про це я, милий, і забув спитати у прадіда. Так що пробачте...

II

Ось я і в Карпатах. У чарівних Карпатах, якими неможливо не милуватися. До неба здіймаються гори, густо вкриті лісами, полонини видзвонюють травами, ласкаві потічки несуть таку воду, що пити її — не напитися.

А колись же ці потічки люто ревіли каламутними водами, колись оці гори нагадували місячні непридатні до життя пейзажі, де замість полонин пересипався мертво пісок, замість пишних лісів волали до неба чорні пеньки.

Чук і двоє Кісів. Чорні діри. Як кажуть астрологи: чим більше вони пожирають, тим стають ненаситнішими.

"Я можу прозвітувати за кожен цент свого багатства, — сказав якось американський мультимільйонер. — Але за перший свій мільйон прозвітуватись не можу. Бо моя дружина од жаху посивіє".

Ці ж не могли б прозвітуватися про всі свої мільярди. З кожної копійки їхньої капає кров, од кожної гривні — занудливий сморід смерті.

А їхні перші... другі... треті дружини... Хто їх рахував! їхні дружини спокійнісінько приміряють сукні, усипані дорогоцінним камінням, і не сивіють од жаху, геть не думаючи, скільки погублених душ, скільки доль поламаних одсвічує у відполірованих гранях.

Брати Кіси і Чук.

Чим більше вони жерли, тим більше хотілося жерти. Заводи і фабрики, цілі гіганти індустрії зникали в їхніх ненаситних утробах.

їм були невідомі муки совісті. Єдине, що їх терзало, це — ласий шмат, який потрапив до іншого, такого ж ненаситного рота. А з роками іще й те, що колись же доведеться померти і їхня могила займе два на три, ну двісті на триста метрів, а не розляжеться хоча б на півсвіту.

Чук і двоє Кісів.

Якими ласочками приповзли вони у Карпати на початку своєї фінансової кар'єри! Дивовижне поєднання невситимої захланності з диявольською хитрістю. Яку блакитну локшину розвішували на вуха гуцулів? Якими казковими заробітками спокушали вони цих наївних дітей природи, що скніли в безробітті та безпросвітній бідності!

І по всіх Карпатах, по всіх бескидах, вкритих лісами могутніми, задзвеніли сокири, заспівали пилки. Десятки, сотні ешелонів найціннішого лісу попливли за кордон до тамтешніх Чуків і Кісів, а зворотним потоком — мільйони "зелених", що осідали в бездонних

кишенях цих хижаків. Вони, гуцули, радіючи зароблениим копійкам, не гадали, не відали навіть, якими руйнівними повенями, якими грізними зсувами, що змітали з лиця землі цілі села, помстяться їм Карпати, оголені після того, як Чук і Кіси, набивші кишені мільйонами доларів, ушиються грабувати інші регіони країни.

Скільки ж довелося докласти зусиль, щоб ліквідувати наслідки діяльності цих хижаків на Карпатах!

Пригадував опис грандіозного суду над Чуком і Кісами, коли прийшов новий Президент. Замість старого, пов'язаного намертво кримінальними кланами. Цілі шпальти газет присвячувалися цьому справедливому судові, тисячі газетних сторінок, пожовклих од часу. Чуків і Кісів засудили на довічне ув'язнення, лишивши їм тоненьку надію на помилування: їх випустять на волю, якщо вони повернуть награбоване. Та мало того, що випустять: знову дозволять займатися чесним бізнесом.

Погодились. Бо ув'язнення вічне, на нужденних тюремних харчах — не мед. По тисячі, по мільйону кидали в державну скарбницю, як скупий жебракові, щоразу скиглячи, що це все, що лишилося.

Кожен долар з них буквально вичавлювали, доки протягом десятка років вони таки розрахувалися з державою.

Присмирілих хижаків випустили на волю, а мільярди, що повернулися, кинули на порятунок Карпат.

І ось: знову видзвонюють ласкаво потічки, знову колишуться густо смереки, манять смарагдовими травами гірські полонини...

Про все це я думав, продираючись хащами до найвищої гори у Карпатах — Говерли, біля підніжжя якої, якщо вірити розповіді сивого

того чоловіка, зникли останні на землі комуністи разом з обдуреними ними людьми.

Іще я думав, що комуністична зараза випадково не появляється. Вона, як пліснява, з'являється там, де в житті народів постають негаразди, паразитуючи на бідності. Досить народові зажити нормальним життям, і комуністи зникають безслідно.

Приклад — подія, що сталася в нашій країні століття тому після чергових виборів до Верховної Ради.

Але постій — куди це я простую? Куди продираюся? До Говерли давай, до Говерли, тільки там ти можеш нанюхати давно втрачений слід!

III

Місяць я протовкся під Говерлою. Допитувався в найстаріших гуцулів, чи не чули вони од своїх дідів-прадідів про дивовижні колони. Обнюхував кожен кущик, промацував кожен сантиметр землі: повинен же лишитися бодай найменший слід! Адже не одна людина пройшла — тисячі, та ще й у колонах. Ого, яку могли витоптати дорогу!

Нічого... Нічого...

Врешті вирішив повертатись додому.

Все! Кінець! Ти не провідний репортер телебачення, а шмаркач нещасний, що вперше впіймав грандіозного облизня!

Похмурий (настрій, хоч вішайся!), скинув рюкзак, приліг біля потічка. Вода щось жебоніла ласкаво, вода заколисувала, і я, таки добряче натомлений, незчувсь, як задрімав.

Прокинувсь од стогону. Схопився, прислухався — тиша. Приверзлося.

Знов зручніше улігся.

І тільки приліг, як виразний стогін од Говерли. Стогін людини, яка помирає.

Зірвався, став продиратися крізь густі кущі ожини. Стогін лунав усе голосніше та голосніше.

На крихітній галявині під високою скелею лежала людина.

З білим мов крейда обличчям, у дивовижному одязі: щось середнє між військовою уніформою і цивільним вбранням. Наглухо застебнутий френч (такі френчі носила партійна еліта за життя останнього диктатора Сталіна), вузькі штани, заправлені в чоботи. На вигляд ще юнак.

Лежав і стогнав.

Переповнений жалем, я опустився на коліна:

— Що з вами сталося?.. Ви мене чуєте?.. Юнак розтулив повіки і подивився на мене.

У жодної людини я не бачив таких очей. Великі, майже на пів-обличчя і блакитні-блакитні. Але блакить ця не була живою, він був наче сліпий, очі його нагадували блискучу емаль стародавніх китайських майстрів. Моє зображення відбивалося в тих очах, як у холодному люстеречкові.

— Що скоїлось? — перепитав я, бо юнак все ще мовчав. Він ворухнувся, розтулив тонкі, як нитки, губи:

— Я впав.

— Звідки?

— Із скелі.

— Із скелі? Цієї стометрової скелі? І лишився живий?

— Пити! — простогнав юнак.

— Потерпіть, я принесу вам води.

— Ні, віднесіть мене до потічка.

Я завагався. Він був одного зросту зі мною, хтозна, чи вдасться продертися з ним на руках крізь оці густющі кущі. Але ж людина помирає од спраги!..

Поспіхом скинув рюкзак, спробував одірвати його од землі — юнак так і злетів у повітря. Тіло його ніскільки не важило. Він, як листок, погойдуючись, опускався додолу.

— Ой, обережніше!

— Пробачте, але я не знав, що ви такий легкий.

— Не знав, не знав! — запхинькав капризно юнак. — Що я вам, м'яч, щоб отак швиргонуть догори?

Напившись води та сполоснувши лице, юнак ожив.

— Негайно тікаймо!

— Тікаймо? Куди?

— Погляньте угору.

Я глянув у небо. Говерла обкуталась хмарами. Сизі, аж чорні, вони стрімко скочувалися донизу. Ось сліпуча нитка прошила їх наскрізь, пролунав погрозливо грім.

— Буде злива, — сказав новий мій знайомий. — Втікаймо!

— Але ж куди?

— До скелі, де ви мене підібрали.

Вже біля скелі юнак зупинився, глянув під ноги:

— Ховаймося!

— Куди ховатися? — скеля нависала над нами, і я не бачив у ній жодної тріщини, не кажучи вже про печеру.

— Ось сюди! — тупнув ногою юнак, показуючи на крихітну нірку під скелею.

— Отуди? — спитав я зачудовано. — Та туди й миша не пролізе! Юнак замість відповіді дістав з кишені плескату пляшечку з рідиною блакитного кольору.

— Влийте до рота кілька краплин. Тільки швидше, бо от-от буде злива!

І я — а що лишалось робити? — обережно накапав до рота кілька краплин рідини. Так і не встиг розібрати, яка вона на смак. В голові задзвеніло, все пішло обертом, і я знепритомнів.

Коли отямився, то лежав на землі, а юнак стояв наді мною і нетерпляче тупав ногою:

— Швидше підводьтесь!.. Швидше підводьтесь!..

Я хотів протерти очі, але не міг поворухнути рукою. Хотів звестися, але тіло моє наче приросло до землі.

— Що це зі мною? — спитав перелякано, ледь ворушачи язиком.

— Ну, що там іще? — спитав юнак невдоволено.

Я глянув на нього і ледь не зомлів: у нього зникло обличчя. Замість голови в нього на плечах гойдалася порцелянова куля.

Міцно стулив повіки, думаючи, що то мені привиділося. Розплющив очі: порцелянова куля продовжувала гойдатись наді мною.

— Зводьтесь, бо нас змиє злива, — квапив мене дивовижний юнак тоненьким, як павутинка, голоском. Вам доводилося чути, як озивається чашка з найдорожчої порцеляни, коли до неї діткнутися нігтем? Точнісінько так лунав голосок мого нового знайомого.

— Але ж я не можу звестися, — ледь ворухнув я багатокілограмовим язиком.

Порцеляновий хлопець ляснув себе по чолу:

— Як же я міг забути? Адже вага лишилась та сама. Ви не можете звестися, бо важите в сто разів більше проти вашого зросту.

Я нічого не міг зрозуміти. Вага мого тіла лишилася такою ж, як і була, і в той же час я важу в сто разів більше.

А юнак дістав іншу пляшечку, тепер уже з рожевим напоєм, і влив мені кілька крапель до рота.

По всьому тілу прокотився мелодійний передзвін. Я відразу відчув, як ота неймовірна вага, що приплюскувала мене до землі, враз зникла, а тіло моє стало легке, як всохлий листочок.

— Та зводьтеся ж!

Я легко звівся, оглянувся і застиг. Тепер уже од великого дива: все довкола набуло неймовірних, прямо-таки гігантських розмірів.

У запаморочливій висі губилося верхів'я скелі, з якої скотився юнак. Кожна травинка стала мов дерево, поряд здіймалася зелена гора, всіяна гігантськими квітами. Придивився і впізнав кущ ожини, крізь який я продирався.

І тут щось загуло, зашуміло — прямісінько над головою. Глянув у небо і побачив величезну кулю, що падала прямо на мене.

— Пригніться! — закричав юнак налякано.

Але було вже пізно: куля впала поруч, вибухнула бомбою, бризки обдали мене з ніг до голови, оглушили, осліпили.

— Що це? — запитав я, відпльовуючись.

— Дощова краплина, — відповів сердито юнак, обтрушуючись. — Тікайте, бо он летить ще одна!

— Куди?

— Он туди! — показав у бік скелі юнак.

Я глянув і розтулив од великого подиву рота: під скелею чорнів великий отвір печери.

— Ховаймось! — закричав знову юнак.

Сотні водяних бомб зашуміли, загули над нашими головами.

— А де ж мій рюкзак? — оглянувсь я безпорадно. Я ніяк не міг полишити рюкзак: там була вся необхідна апаратура.

— Візьміть, якщо вдасться його зрушити з місця. Оно він лежить.

— Це мій рюкзак? Ця гора, на яку дертись та дертись?

— Рятуймось! — закричав щосили юнак та й помчав чимдуж до печери.

Оглянувшись, я похолонув од жаху: прямо на мене з ревом, із свистом насувалася гігантська хвиля. З усіх ніг кинувся я до печери, а хвиля вже хижо ревіла за спиною: наздожене, захлесне, закрутить, понесе, як смітинку.

Як я встиг ускочити до печери, не пам'ятаю. Водяна стіна прошуміла мимо, сперте повітря дихнуло у спину, юнак же ухопив мене за руку, потягнув за собою:

— Бігом, а то вода добереться й сюди!

Важко дихаючи, я спускався з юнаком у якесь підземелля, спотикаючись об груддя, б'ючись плечима об камінні стіни.

Згодом юнак зупинився. Я ледь не збив його з ніг, зосліпу налетівши на нього. Довкола панував непролазний морок, було дуже вогко і холодно. Лунко видзвонювали краплини води: кап!., кап!., кап!.. Кожна була, мабуть, в пів мого зросту. Уявив зустріч із звичайнісінькою нормального зросту мишею. Або ще страшніш — пацюком.

— Поверніть мені мій зріст!

— Це неможливо, — пролунав мелодійний голос із темряви.

— Чому?

— Якщо ви почнете рости, то ви задушитесь.

— Тоді повертаймо назад. Гроза ж уже, мабуть, минула.

— Це теж неможливо. —Чому?

— Дізнаєтесь про це пізніше. Ідіть краще за мною.

Я, гірко зітхнувши, знову побрів у темряву. Проклинав ту нещасливу годину, коли стрів юнака. Де він і взявся на мою голову?

Голову... Голову... Я аж похолов од жаху. Здалося, що на плечах у мене така ж порцелянова куля, як і в юнака.

Зупинився, обережно обмацав обличчя.

Ось ніс... Брови... Вуха... Ось рот... Все, слава Богу, на місці.

Аж легше стало йти.

Згодом юнак зупинився, весело сказав:

— А гляньте вперед!

Я спершу нічого не побачив. Та ось у смоляній темряві заясніла малесенька цяточка.

— Бачу! — вигукнув радісно. — Там кінчається оця проклята печера?

— І починається моя країна, — промовив урочисто юнак. Зраділий, я навіть не став допитуватись, яка там країна. Я майже біг, і цяточка росла та росла, розповзаючись увись та ушир.

— Гоп! — весело вигукнув юнак, вибігаючи з печери. — Гоп!.. От ми і вдома!

Я вискочив услід і застиг од подиву.

Ми стояли на вузенькому виступові, що приліпився до височезної, наче гігантською сокирою обрубаної скелі. Скеля прямовисно підіймалася вгору, до такого ж кам'яного неба, вкритого порцеляною ніжно-блакитного кольору, а посередині... Якраз посередині замість сонця палахкотіли неоновим світлом силуети Маркса, Енгельса, Леніна, Сталіна, накладені один на одного.

"Невже!" — пронизав мене здогад.

Та не встиг я й рота розтулити, як юнак обернувся до мене і пиховито мовив:

— О щасливий незнайомцю, ти ступив до країни, де повністю побудований комунізм!

— А ото? — ткнув я пальцем у небо. — То ваше сонце?

— Так, то наше сонце. Воно не заходить ніколи, воно вічне, як вічне всеперемагаюче вчення марксизму-ленінізму.

— І в вас немає ні місяця, ні зірок? Юнак усміхнувся поблажливо:

— Глянь трохи нижче.

Унизу, при самому обрії, мерехтіли відбитим світлом серп і молот. А довкола — червоні п'ятикутні зірки.

— Нам треба спускатись. А то нас ще можуть запідозрити, що ми збираємось повернути назад.

— Хто запідозрить?

— Ті, що все бачать, все чують. Навіть найпотаємніші наші думки... Слава Генсекові! — вигукнув зненацька юнак, і порцелянова стіна за нашими спинами заревіла тисячоголосо: "Слава!.. Слава!.. Слава!.." — і вибухнула бурхливими довготривалими оплесками.

Коли шалена овація врешті вщухла, юнак прошепотів:

— Пошвидше спускаймося. Ато прикордонники почнуть стріляти без попередження... І весь час усміхайтесь та вимахуйте вітально руками.

— Але ж я не бачу, по чому спускатись. — Внизу була така прірва, що глянути моторошно.

— По оцих сходинах.

— По оцих?.. По оцій ниточці, що на неї лячно й ступити?

— Саме по них... І майте на увазі: вмонтовані датчики підслухатимуть всі ваші думки, аналізуватимуть всі ваші наміри. Так що всміхайтесь, всміхайтесь і вимахуйте вітально руками. А ще краще — співайте. — І юнак заспівав на повні легені: "Я другой такой страни нє знаю, где так вольна дишит чєлавєк!"

І ми почали спускатися. По сходинах-ниточці. Я всміхався як наврочений, вимахував щосили руками і вслід за юнаком горлав оту пісню. І диво дивне — де й подівся той страх, що мене сковував. Я ступав по тих сходинах-ниточці як по хідникові найширшому. А тут ще й стіна нам мелодійно підспівувала.

Не встигли ступити на твердь, як нас оточили — звідкіля вони й узялися — грізні постаті у військовому строї. Щити й шоломи, автомати, націлені в наші груди, чорнющого кольору порцелянові обличчя, червонющі очі, що палахкотять підозрою.

— Не здумайте опиратись, — встиг шепнути юнак. — Стрілятимуть без попередження.

Клацнули наручники, сковуючи наші руки, нас спритно обшукали з верху до низу, навіть, пробачте, боляче посмикали за геніталії, перевіряючи, чи то не гранати висять. Безцеремонно штовхнули дулами автоматів у спини:

— Вперед!.. Крок ліворуч, крок праворуч вважатиметься втечею!

Та який там крок ліворуч-праворуч! Злющі вівчарки гарчать з обох боків, клацають запіненими іклами.

Повели до похмурої споруди з заґратованими вікнами. Взяли відбитки пальців, поклали перед кожним довжелезну анкету з сотнями запитань. Від: "З якими злочинними намірами ви пробралися в нашу країну?" до "Хто ваші найдавніші пращури, в яких партіях вони перебували, чи є у вас родичі за кордоном, чи були ваші діди-прадіди на окупованій території?" і т. д. і т. ін. В мене в очах замерехтіло, в голові замакітрилось від усіх тих питань, що я на них мусив відповідати детально.

Моєму супутникові було значно легше: в нього лише допитувались, які небажані враження він виніс з-за кордону, які сумніви заворушилися в порцеляновій його голові.

Та цим наші муки не скінчилися. Нас повели до іншої кімнати, намертво прив'язали до крісел, обснували сотнями датчиків, і ми повинні були швидко, не задумуючись відповідати на питання, що про них прозвітували в анкетах. Будь-яка неточність — і в сідницю штрикало гострющим шилом. Так що коли я звівся із крісла, сід-ниці мої нагадували решето.

Врешті мучителі наші задовольнилися, вивели нас із каземату, познімали наручники, і переді мною наче з повітря виникла блакитна постать з тендітною золотою гілочкою, що ніжно видзвонювала.

— О щасливцю з щасливців! Тебе вітає країна, у якій здійснились одвічні мрії всіх гнаних і гноблених. Сміливо ставай на дорогу, що понесе тебе в щасливе майбутнє!

І під ногами моїми заворушилась блакитна дорога. Заворушилась, побігла, помчала — я ледь тримався, щоб не звалитися в глибокий кювет. Звідти стирчали ноги тих, що не втрималися.

Мелькали численні пам'ятники Марксу, Енгельсу, Леніну, Сталіну — всі вони показували правицями в тому напрямі, куди бігла дорога,

пропливали гігантські гасла-щити з написами: "Слава КПРС!", "Народ і партія єдині", "Вчення марксизму-ленінізму всепереможне", "Всі дороги ведуть до комунізму". За пам'ятниками, за щитами-гаслами годі було роздивитися, який довкола ландшафт, а тут іще й музика бравурна, а тут іще й оглушливий гімн, отой, що лунав колись на одній шостій кулі земної:

Саюз нерушимий республік свабодних Сплатиш навєкі вєлікая Русь!..

Аж тепер я допетрав, чому ота прикордонна сторожа розмовляла виключно російською мовою. Навіть юнак — не встиг вийти з печери — одразу ж заджеркотів "общєпонятним".

Оглушений і осліплений, я прийшов трохи до тями в центрі велетенського міста.

IV

Дорога виплеснула нас на гігантську площу, оточену хмароде-рами без жодних вікон-дверей. Суцільні порцелянові стіни найрізноманітніших кольорів та відтінків, а в центрі площі — гігантська постать Леніна, що задер руку до неба. І ні душі.

Та лише ми ступили на площу, як з якогось підземелля повибігали порцелянові чоловічки в червоних мантіях, і безброві, безносі обличчя у них були не менш червоні, аніж мантії. Не сказавши жодного слова, вони стали заламувати мені руки та в'язати.

— Припиніть! — закричав сердито юнак. — Я вам наказую! — "Все це, звичайно, було проголошено на "общепонятном", а мій мозок одразу ж переклав синхронно на українську. Так робитимемо й далі, щоб майбутній читач міг усе розуміти.

Один із тих, на якому була найдовша мантія, підійшов до юнака, поштиво склав долоні і щось йому мовив.

— Але могли б ви хоча б не в'язати? — відповів юнак роздратовано. — Чи відомо вам, що цей чоловік мене врятував?

Знову поштивий уклін і шепіт на вухо.

— Гаразд, — мовив юнак невдоволено. Підійшов до мене, торкнувся плеча: — Чужинцю, — голос його тепер лунав без жодної нотки тепла, — тобі доведеться скоритися найсправедливішому в світі законові нашої країни, що його ще ніхто не смів порушити.

— Що це за закон?

— Згідно з цим законом кожному чужинцеві зв'язують руки і відводять до в'язниці. Але утішся, чужинцю. Позаяк я заступився за тебе, тебе відведуть до елітарної в'язниці для круглоголових. Ще й пов'яжуть руки не червоним, а блакитним шнуром...

— Але що ж я таке вчинив, що мені треба неодмінно в'язати руки?

— Такий наш закон, чужинцю. Раджу не протестувати, бо інакше тобі вставлять кляпа до рота. Спокійно йди до в'язниці, а я поговорю з суддями.

Що мені лишалося робити, як не скоритися? Мені спритно зв'язали за спиною руки, повели до похмурої споруди суціль чорного кольору, тупнули ногами, і чотири суцільні здавалося б стіни зі скреготом почали розсуватися. Розтулилась велетенська пащека, оздоблена гострими, як в акули, зубами, і ми ступили в коридор, що йому не було кінця-краю.

Йшли і йшли, аж доки назустріч виступила жахна в чорному постать. Під балахоном у неї відсвічував череп, вся вона наче вилізла щойно з могили.

— Тут, — глухо сказала вона, і стіна розступилась одразу. — Заходьте, — наказала вона. — Камера давно вас чекає.

Ледь встиг я ступити до камери, як стіна безшумно замкнулася.

— А руки! — закричав я у відчаї. — Розв'яжіть руки!

Але стіна байдуже блищала. Спробував ворухнути руками і відчув, що вони уже вільні.

Прийшовши до тями, я став оглядати своє помешкання. Все у ньому: і стіни, й підлога, і стеля, було вистелене темно-коричневими кахлями. Пізніше довідався, що цей колір символізує тут смерть і скорботу. Я ледь торкнувся стіни, як вона одразу ж озвалась похоронною мелодією. Вслід за нею затужили всі стіни, заридала підлога, застогнала стеля. Камера ридала, стогнала, схлипувала, і годі було десь сховатися од мелодії, що терзала душу. Хотілося обхопити руками голову і, розхитуючись, пригадувати все нехороше та зле, що ти вчинив у своєму житті.

— Чужинцю! — зненацька загриміла наді мною порцелянова стеля. — Хоч за найвищими законами нашої країни тебе слід було одразу ж стратити, однак ти врятував життя круглоголового. Тому до тебе буде проявлене милосердя, наскільки воно можливе в рамках нашого закону. Ти перебуваєш в елітній в'язниці, в камері "люкс", де передбачено все, без чого не може існувати представник найвищої касти. Ти можеш скупатися...

Тут стіна навпроти мов тріснула, безшумно поповзли коричневі плитки, і я побачив велику за розміром нішу з сліпучо-білою ванною,

рушниками, мочалками й милом. А з блакитного крана стікала рожева вода.

— Поїсти...

Ще одна ніша появилася в стіні праворуч. На тонюсіньких ніжках стояв невисокий стіл, заставлений блюдами з їжею.

— А якщо захочеться спати...

Тихо розсунулись порцелянові плитки з лівого боку, і я побачив широке ліжко з блакитними подушками та рожевою ковдрою.

— Але не це повинне обсідати твою голову, чужинцю, — посуворішав голос. — Весь час ти повинен пригадувати й каятись, каятись і пригадувати, які наміри привели тебе до нашої країни. Чи не збираєшся ти підбурювати довгоголових? Чи не виношуєш намір посягнути на спокій круглоголових? Чи... про це навіть страшно подумати... може, ти пробрався до нас, щоб вчинити замах на самого Генсека, тисячу літ йому безхмарного життя. Тоді хай саме небо змилостивиться над тобою, бо найсуворіша кара із кар чекає на тебе! Тебе переплавлять на довгоголового і поставлять на найважчу роботу... Думай, чужинцю, думай, бо незабаром ти станеш перед тими, що чинять правосуддя.

Голос змовк, а я все ще стояв, онімілий, і серце моє гупало так, як ще ніколи не гупало.

Трохи заспокоївшись, я вирішив скористатися всіма вигодами елітної камери.

Спершу скупатись. Тільки про це подумав, як стіна розступилась і одразу залунала ніжна мелодія.

Добряче викупавшись, я залишив ванну і скрикнув од несподіванки: замість мого одягу лежали вузенькі штанці, куртка, панчохи і черевики — все темно-коричневого кольору.

— Це — одяг того, що кається, — підказав той же голос. — Одягайся, бо іншого не дадуть.

Я ледве вліз у куртку й штанці. Тканина обхопила мене обручем, скувала всі рухи. А черевики, виготовлені з якоїсь твердю-щої шкіри, скували ноги залізом.

Тут не хотітимеш — покаєшся!

Вирішив поїсти: був по-справжньому голодний...

Ну, а наївшись, захотів, звісно ж, спати. Пірнув у блакитно-рожеві обійми і одразу ж провалився у сон.

Спав би, мабуть, вік, але до камери зайшов отой жахливий тюремник, ота подоба смерті, і трусонув мене костяною рукою:

— Вставай і йди за мною!

— Куди?

— На суд, — клацнула потвора щелепою. — І попереджаю: не здумай втікати!

Втікати! В оцьому костюмі, що сковує тіло? В оцих черевиках, що вп'ялися залізом? Та мені дай Боже до суду дочеберяти!

Дочеберяв. Ступив до величезної зали з кривавими стінами, зупинився перед масивним столом, що за ним сиділи непорушні, мов із

каменю висічені постаті в чорних мантіях. Білі порцелянові голови, моторошно чорніючі очі.

Той, що сидів посередині, глянув на мене.

— Слухай, чужинцю, сюди. Ти повинен говорити правду, тільки правду і нічого крім правди. І дивитися в оце дзеркало.

Переді мною загойдалося дзеркало з ідеально відполірованою чорною поверхнею.

— Якщо казатимеш правду, воно лишатиметься чистим. Якщо ж збрешеш — о, горе тобі! — дзеркало одразу ж помутніє. І той, хто стоїть за тобою, одразу ж знесе тобі голову. Огляньсь!

Я оглянувся: позаду стояло уособлення смерті з косою в руках.

— Тож зважуй кожне слово, перед тим як щось сказати. Готовий?

— Готовий, — запищав я, кожною клітиною відчуваючи косу, занесену над головою.

І посипалися запитання... Я вже хитався од втоми, коли пролунало останнє запитання:

— Чи збираєшся ти повернутись додому?

Я завагався, побоюючись, що правдива відповідь розгніває суддів, і клятуще дзеркало одразу ж поблідло.

— Збираюсь! — відповів я поспіхом, вбираючи голову в плечі: мені вчувся вже посвист коси.

Щось схоже на зловтішний усміх промайнуло на блідих обличчях судців. Вони нахилились один до одного, про щось радячись, потім головний оголосив:

— Суд іде на нараду.

І жоден не звівся з крісла. Крісла розвернулися і вивезли суддів із зали.

— Вони що, безногі? — наважився я запитати супроводжувача.

— Вони мають ноги.

— То, може, їх розбив параліч?

— Вони такі ж здорові, як і ми з тобою.

— Але чому ж тоді вони наче попристав али до крісел?

— Про це ти довідаєшся пізніше, занадто цікавий чужинцю. Якщо взагалі про щось довідаєшся, — хихикнув супроводжуючий.

Та ось урочистий дзвін виповнив залу, а з отвору на кріслах викотили застиглі, як мумії, судді. Той, що сидів у найвищому кріслі, розгорнув пергамент і став читати:

— Іменем країни, що побудувала повний комунізм і де процвітають щасливі народи, тебе, чужинцю, за один лише намір покинути нашу країну варто було б засудити до негайної страти. Але, враховуючи те, що ти врятував круглоголового з найвищої касти, ми тобі даруємо життя. Однак це не означає, що тобі буде дозволено повернутись до твоєї мерзенної країни. Згідно з безсмертним вченням Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна, а також з геніальними вказівками Генсека

твою недосконалу голову переплавлять на порцелянову круглу або на череп'яну та довгу. Це вже як вирішить Генсек, тисячу років йому життя.

— Але це ще не все, — переждавши бурхливі оплески, продовжував суддя. — Тобі дадуть синій одяг того, що пізнає наше життя. І ти протягом тижня будеш знайомитись із звичаями нашої най-могутнішої у світі країни.

Не можна сказати, щоб мене той вирок так порадував. Промайне тиждень, і мені переплавлять голову. На порцелянову, або ще гірш — полив'яну. Замість голови — череп'яний горщок.

— Бр-р-р, — аж здригнувся я від огиди.

І тут мене смикнув за руку юнак, що підійшов непомітно:

— Ходімо!

— Куди, в камеру?

— Ні, ти вже вільний. А я буду твоїм гідом.

— Що ж ми в цей вечір робитимем?

— Мушу тебе одразу поправити, — всміхнувся юнак. — У нас давно уже немає таких понять, як ранки, вечори і ночі. Ми їх давно ліквідували.

— Навіщо?

— Бо вчення Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна не повинне меркнути навіть уночі. До того ж довгоголові страшенно люблять

поспати, а це негативно відбивається на їхній працездатності. Мало того, що вони спали всю ніч, вони насмілювалися дрімати ще й на роботі. Сімнадцять годин вони мусять працювати, а сім відведено на розваги та сон... Але вони, невдячні, не хочуть розважатися.

— Не бажають розважатися?

— Так. 1 всі оті сім годин намагаються проспати. Ми змушені силоміць зганяти їх до будинків розваг та просвіти. На танці, кіно чи курси марксизму-ленінізму... Та годі про це. Чи не хочеш ти оглянути будинок, що в ньому мешкатимеш?

Ще б не хотів!

Поспіхом переодягнувся в синє, і ми полишили дім правосуддя. Перетнули площу, пройшли мимо мавзолею, точнісінької копії того, що в Москві, я ще поцікавився, хто тут лежить.

— Наш перший Генсек Синенко, — відповів урочисто юнак. —Він лежить забальзамований у саркофазі прозорому, щоб ті, що приходять йому вклонитися, могли його бачити. — Щось пригадавши, супутник мій покрутив порцеляновою головою: — Попоморочились, поки вклали його до саркофага. Намозолений язик весь час вилазив із рота... Уявляєте картину: ви схилились шанобливо над ним, а покійний Генсек показує вам язика!

— Уявляю.

— Тож і було вирішено акуратно вирізати язика. Отак без'язикого його в саркофаг і поклали... А ось і ваш дім!

Ми зупинилися перед будинком ніжно-салатного кольору. Юнак тупнув ногою, і стіна розступилася. Ми зайшли досередини.

Тут усе дихало затишком. Простора вітальня з м'якими стільцями та килимами, вазони з різноманітними квітами — рожевими, блакитними, золотистими і сріблястими. Всі вони нагадували дзвіночки на тендітних стеблинах. Досить було мені схилитися над одним із вазонів, як дзвіночки загойдалися, озвались мелодійно. Від кожної квітоньки попливли, попливли у повітрі блакитні, рожеві і золотисті хвильки.

— Боже, як вони пахнуть! — вигукнув я, коли оті хвильки омили моє лице. — Ось трояндою... А оця, блакитна, наче фіалка... А золотиста! Ні, я зроду-віку не чув таких пахощів!..

— Це — пахощі Приємної Втіхи, — пояснив юнак. — Понюхай ще сріблясту, вона пахне Солодкими Мріями та забуттям Похмурої Дійсності.

Я наздогнав срібну хвильку, що повільно гойдалась в повітрі, і мені одразу ж стало безжурно та весело.

Потім ми обійшли весь будинок. Тут було до біса кімнат, одна краща другої, і кожній юнак давав назву:

— Кімната Солодкого Сну... Кімната Приємного Апетиту... Кімната Веселих Розмов... Кімната Сталевих М'язів... Кімната Рожевих Мрій... Кімната блакитних Спогадів...

Я не міг запам'ятати всіх отих назв, бо, повторюю, кімнат було безліч.

— І все це для однієї людини?

— Так, усе це для тебе.

— І всі мешканці твоєї країни мають отакі казкові будинки?

— Ні, в таких будниках мешкають лише круглоголові.

— А довгоголові?

— Довгоголові в таких будинках не живуть. Та їм вони й ні до чого, адже вони тільки й знають, що працювати, їсти та спати. їм вистачає маленької кімнатки на двох, а то й на чотирьох. Кімнатки ті мають назву "Де Упав, Там і Спи".

— І вони задоволені з отих жител?

— Цілком задоволені.

— Вони самі це кажуть?

— Вони передають це тими, що говорять від їхнього імені... Але про це ти дізнаєшся згодом.

А зараз лягай спати. Ти повинен добре відпочити, бо нас чекає дуже напружений день. Нас прийме Генсек.

— Генсек?

— Так, Генеральний секретар. І від того, чим закінчиться зустріч, залежить, станеш ти круглоголовим чи приєднаєшся до тих, що мають видовжені голови,

Я ступив до кімнати Солодкого Сну, ліг у ліжко, й одразу ж мене заколисала дрімота.

Прокинувся од того, що мене хтось легенько поторгав за плече. Розклепив повіки — юнак.

— Вставай, нам пора йти.

— А яка надворі погода? — поцікавився я, протираючи очі.

І тільки спитав, як стіна навпроти розтанула і я побачив вулицю і постаті з порцеляновими головами, що заклопотано кудись поспішали. Всі вони були круглоголові.

— А де ж довгоголові?

— Довгоголовим сюди вхід заборонений… Поквапся, бо нас чекає зустріч з Генсеком.

— А як його звати?

— Це я тобі скажу за сніданком.

І поки я снідав, він розповів мені історію з Генсеками.

Після смерті першого Генсека Синенка впродовж десятка років у них змінилося з десяток Генсеків. Ті помирали одразу, адже були дуже похилого віку. Тож не встигали ховати одного, як готуйся ховати другого. Той ледь не задушив усіх кукурудзою, так що довелося його потай задушить подушками. А той іще гірше, затіяв перебудову, і так трусив кадрами, що ледь не потрощив порцелянові голови. Думали-гадали та врешті й вирішили послати до Москви таємну експедицію за клоном Генсека, який їх найбільше влаштовував.

— І якого ж із них?

— Леоніда Іллiча Брежнєва… Золотої мрії кожного партійця. Одна лиш біда: клоновані Генсеки недовго живуть. Зараз нами вже править Брежнєв Третій… Кінчай жувати, бо запізнимось!

Ми знову перетнули площу й зупинилися перед величезним, червоного кольору палацом. Пройшовши пильну охорону, яка традиційно обшукала нас з голови до ніг, навіть посмикала за геніталії, дошукуючись вибухівки, довго піднімалися ліфтом, врешті ступили до точнісінької копії Георгіївської зали Московського Кремля. І тільки ступили, як стіна навпроти безшумно розсунулась і урочисто зайшов гурт людей з такими сяючими, такими бездоганно круглими головами, що аж очі сліпило. І попереду, ледь переставляючи ноги (я його одразу впізнав, бо надивився, переглядаючи столітньої давнини кінострічки), важко йшов Леонід Ілліч Брежнєв.

На порцеляновому обличчі його різко виступали товсті чорні брови (недаремно колись його прозвали "бровеносцем"), масні губи весь час плямкали, ворушилася щелепа. Весь одяг його з низу до верху нагадував іконостас: сотні орденів та медалей малиново видзвонювали золотом найвищої проби.

Ось він зупинився, одразу ж застигли й ті, що його супроводжували. Якась рука нап'яла йому окуляри, друга вклала до руки, що тремтіла, аркуш паперу.

Брежнєв підніс той папір до очей, заворушив одвислою щелепою:

— До-ро-гі-є то-ва-рі-щі!..

Знову появилась рука, висмикнула папір, тицьнула другий.

— До-ро-гой то-ва-ріщ! — заворушив Брежнєв щелепою. — Раз-рє-ши-тє по-прі-вєт-ство-вать вас с і-сто-рі-чєс-кім со-би-ті-єм — встрє-чєй с Лє-о-ні-дом І-ллі-чом Брєж-нє-вим. — І повернувся до почту. — Гдє аплодісмєнти? Я нє слишу аплодіс-мєнтов!

Всі гаряче заплескали в долоні.

Брежнєв знов підніс до очей аркуш паперу:

— Раз-рє-ши-тє в честь е-то-го со-би-тія наг-ра-діть вас... А почему не меня? — обернувся до почту.

Ті йому щось шанобливо сказали:

— Ага, ясно. На-гра-діть вас мє-да-лью Лєо-ні-да Іл-лі-ча Брєж-нє-ва...

Один з почту спустився з помосту і почепив мені на шию велетенську медаль з профілем Генсека.

— Вітаю! — поздоровив мене юнак, коли ми полишили зал. — Тепер тебе автоматично зараховано до круглоголових.

V

— З чого ж розпочнемо? — запитав я, коли ми вийшли з палацу. Важкенна медаль боляче била по колінах, і я вже побоювався, що під кінець довжелезного дня всі мої кістки будуть потрощені.

— Почнемо з найнеприємнішого. Але без цього наша екскурсія буде неповною. Тож наберися терпіння, щоб ознайомитись із побутом довгоголових.

Юнак тупнув ногою, і хідник за якісь півгодини виніс нас за місто, поміж суцільні бараки, що довжелезною стрічкою тягнулись до обрію.

— Тут живуть довгоголові?

— Так, довгоголові. Але туди краще нам не заходити. Там такі пахощі, що недовго і знепритомніти. Тож почнемо огляд із ясел та дитячих садочків.

Дорога звернула праворуч і винесла до будинків, ошатніших од бараків.

— Тут кується майбутнє покоління трударів комунізму. Заходь і дивися!

І ми ступили до першого будиночка. До ясел. Це я одразу ж зрозумів по тому, що всі діти, всі до одного, сиділи на горщичках. А поміж ними походжали вихователькі, не зводячи поглядів із секундомірів, що тримали в руках.

А на підвищенні, на своєрідній сцені сидів на золотому горщечку один-єдиний малюк, і над ним теж застигла вихователька з секундоміром. Сцена була заквітчана прапорами, звісножчервоними, вздовж усієї стіни майорів транспарант "Ударник комуністичної праці".

— Він завоював почесне звання Павлика Морозова, — прошепотів шанобливо юнак. — Його попередній рекорд десять хвилин і десять секунд. Зараз він іде на побиття власного рекорду.

— Але для чого це все?

— Для того щоб привчити ще змалечку миттєво заскакувати й вискакувати з туалетів. Ви знаєте, скільки набігає туалето-годин протягом робочого дня?...

Не встиг юнак закінчити мову, як малий зірвався з горщечка.

— Сім хвилин і дві секунди! — закричала вихователька. — Наш герой зробив какашку за сім хвилин і дві секунди! Встановлено новий світовий рекорд!

Малюки, що сиділи на горщичках (не золотих, а фарфорових), дружно зааплодували, а на сцену вибігли дівчатка з букетами квітів.

— Я це злобив на песть насого любимого дєдуски Блезнєва, — з гордістю прошепелявив малюк.

Гримнув гімн:

Саюз нерушимий республік свабодних Сплатіла навєкі вєлікая Русь...

Потім на сцені появилося двійко хлоп'ят. Вони підхопили горщок і, піднявши над головами, урочисто понесли за лаштунки. А кореспонденти, що невідомо звідки й набігли, заклацали фотоапаратами.

— Зараз почнеться урочистий мітинг, — сказав юнак. — Ходімо, бо нас ще затопчуть...

Потім ми заходили до інших будинків, знайомилися з іншими рекордсменами... Рекордсменами найшвидшого поглинання кашки-малашки. Рекордсменами найкоротшого сну. Рекордсменами найслухнянішого виконання найбезглуздіших наказів... Кінця-краю не було тим рекордсменам, і я очманів так, що вже не годен був нічого ні дивитися, ані сприймати.

— На сьогодні досить, — зжалився наді мною мій гід. — Завтра підемо до одного з заводів, коли звідти після сімнадцятигодинної робочої зміни виходитимуть довгоголові.

Прийшовши додому, я ледь дочовгав до ліжка: клята медаль так набила коліна, що вони аж попухли.

Другого дня мій супутник ледь мене добудився:

— Годі спати, бо запізнимось! Незабаром закінчиться зміна і довгоголові виходитимуть із заводу. Ти пам'ятаєш вірш Тичини:

Іду з роботи я, з заводу, У серці промені звучать...

Так ми опинилися коло величезного корпусу, що був обнесений високим муром, ще й облицьований полив'яними плитками. Величезні ворота були з блакитної порцеляни, а площа перед ними теж встелена порцеляновими плитками, тільки рожевого кольору.

Вишикувавшись у два ряди, стояли якісь люди в рожевому одязі з ідеальними круглими головами та блакитними крильцями. Кожен тримав у руці срібну квітку.

На порцелянових кулях цвіли рожеві рум'янці, радісно блищали маленькі очиці.

— А чому в них такі маленькі очиці?

— Щоб бачити лише те, що потрібно бачити.

— А для чого вони тут зібралися?

— Це ті, що формують настрій довгоголових.

— Як же вони це роблять?

— Зараз побачиш. Ти помітив квіти у їхніх руках?

— Так.

— Це квіти Солодких Мрій і Забуття Похмурої Дійсності. Лише ці квіти дозволено нюхати довгоголовим.

Заревів гудок, відчинилися ворота, по чотири в ряд випливли довгоголові.

Гнітюче й сумне враження справили вони в першу хвилину. Згорблені постаті, череп'яні голови ледь тримаються на плечах, померклі очі, висушені смертельною втомою вуста. Ледь переставляючи ноги, вони йшли, наче привиди з похмурого потойбічного світу.

І тоді ті, що формували настрій довгоголових, стали кивати рожевими головами, посміхатися солодко, видзвонювати квітами Солодких Мрій та Забуття Похмурої Дійсності.

— О, який у вас прекрасний вид!

— Яке щастя для вас, що ви живете в країні, де остаточно переміг комунізм!

— О, яке ще більш прекрасне життя чекає на вас попереду!

— Коли б ви знали, як дбає про вас геніальний Генсек!

Ніжно видзвонювали квіти, густі хвилі Забуття Похмурої Дійсності та Солодких Мрій огортали довгоголових дурманячими пахощами. Довгоголові ожили, випросталися, очі в них прояснилися, вони стали ступати впевненіше, а тут іще круглоголовий, що крокував на чолі колони, обернувся і скомандував:

— Давай пєсню!

Вдарили дружно ноги, гримнула пісня:

Партію ми слушаем — Харашо пакушаєм! Єслі би не слушалі, То і хрєн би кушалі!

Десь я вже чув оцю пісеньку під час перегляду кінострічки СТОЛІТНЮ! давнини. Тільки там, якщо мені не зраджує пам'ять, замість "партію ми слушаем" лунало "дядєньку ми слушаем".

Потім ми провідали ще кілька заводів і спостерігали, як за секунду вскакували-вискакували під час обідньої перерви до туалетів довгоголові, а бригадири стояли поруч із секундомірами, як миттєво поглинали їжу і чимдуж мчали до верстатів, щоб зберегти дорогоцінні секунди ударної праці.

VI

Третього дня юнак повів мене до палацу, що мав гучну назву Дзеркала Щасливого Життя.

— Тут живуть наші письменники, художники, композитори, — пояснював мені юнак по дорозі. — Для того щоб партія могла краще наглядати за ними, їх зібрали докупи в оцей хмародер. З усім, що вони напишуть або намалюють, спершу знайомляться ті, що мають пильний зір та гострий нюх. Вони й вирішують, який твір піде в світ, а який буде спалений на Вогнищі Пильності.

— Зараз ми підіймемось до найславетнішого поета, якому присвоєно високе звання Найправдивіше Дзеркало. Тільки пам'ятай: ти повинен розхвалювати все, що б він тобі не прочитав.

— А як не сподобається?

— Все одно ти мусиш тремтіти од захоплення і заплющувати од насолоди очі. Бо якщо ти цього не будеш робити, критики, що складають свиту Найправдивішого Дзеркала, схоплять тебе й викинуть у вікно. Подивися, що сталося з тими, хто насмілився несхвально висловитись про творчість Найправдивішого Дзеркала.

Я глянув донизу і побачив гору потрощених скелетів.

— Колись один зарозумілий молодик надумався забратись на дах, щоб звідти прочитать свої вірші. Критики Найправдивішого Дзеркала вхопили нещасного і живцем його згризли, навіть кості його поковтали...

Найправдивіше Дзеркало ми застали посеред величезної вітальні. Все довкола було рожевого й блакитного кольору, тими ж кольорами переливався й одяг уславленого поета, його оточувала численна свита, головним чином літературознавці та критики, і в усієї цієї публіки губи були змащені пахучим єлеєм.

— Як добре, що ви прийшли! — радісно привітав нас поет. — Я написав щойно вірша, який, можливо, й недостойний буде вашого тонкого слуху.

— О свята скромність! О геніальна простота! — заголосили літературознавці та критики, падаючи на коліна довкола Найправдивішого Дзеркала.

— Сподіваюся, що ви будете в захопленні од цього геніального твору, — смикнув мене за полу один з критиків.

У нього були такі щелепи, що у мене мороз сипонув поза шкірою.

— Ви вже танете од насолоди, чи не так? — запитав другий і так клацнув зубами, що я затремтів усім тілом.

Найправдивіше Дзеркало набрав величної пози і, завиваючи, прочитав:

Ме-ке-ке, ме-ке-ке, Ме-ке-ке, ме-ке-ке, Ме-ке-ке, ме-ке-ке, Ме-ке-ке-ке!

— Геніально!

— Епохально!

— Грандіозно! — заволали літературознавці й критики.

А деякі з них удали, що втратили свідомість, і попадали на підлогу.

Хоч мене розбирав сміх, однак я, пам'ятаючи про кості внизу, теж як міг похвалив поета.

— Вам і справді так сподобався цей вірш? — зрадів поет. — Тоді я вам ще раз його прочитаю.

Тепер уже більшість почту валялася на підлозі. А отой, що клацав до мене сталевою щелепою, молитовно зводячи руки, вигукував:

— Які геніальні думки!.. Яка глибизна образів! Цей вірш лунає рефреном нашій щасливій епосі!..

Потішений поет проводжав нас аж до дверей. Ось він зупинився перед квадратним отвором у підлозі і з насолодою плюнув донизу. Вслід за ним, вихіхікуючи, стали й один з-перед одного плювати літературознавці та критики.

Внизу одразу ж здійнялося ревище. Заплющивши очі, Найправдивіше Дзеркало з насолодою слухав той розлючений крик.

— Куди вони плювалися і що то за крик? — спитав я юнака уже в ліфті.

— Під Найправдивішим Дзеркалом живе інший поет, якому присвоєне звання Правдивого Дзеркала. Вони люто ворогують. І

користуються найменшою можливістю обплювати один одного. Ми зараз його провідаємо.

Правдиве Дзеркало саме обтирав обпльовану голову. Порцелянові щічки його пашіли гнівом, очі палахкотіли лютим вогнем. Не менш розлючені були й критики, яким перепало ще більше. Худющі, як хорти, вони аж клацали іклами.

Забачивши нас, Правдиве Дзеркало перестав обтиратися і застиг у позі Роденівського Мислителя.

— Тихше! — зашипіли на нас критики. — Вони творять! Правдиве Дзеркало враз ожив, заворушив масними губами. Театрально ляснув долонею по чолу і вибіг до сусідньої кімнати.

— Експромт! У них народився експромт! — молитовно зашепотіли критики. — Приготуйтеся слухать геніальний експромт!

Одчинилися двері, велично вплив поет. У відставленій руці він тримав блакитний папір, списаний рожевими літерами.

— Я написав щось краще, ніж отой старий йолоп, — кивнув він на стелю. — Не розумію, як вас не занудило від його "ме-ке-ке"? А рожевий папір, на якому той кретин пише блакитним чорнилом!.. Я ж, як бачите, вживаю лише благородний папір блакитного кольору і рожеве чорнило...

— Слухайте! Слухайте! Слухайте!.. — зашепотіли критики, наставляючи великі од щоденного слухання вуха.

І Правдиве Дзеркало, закочуючи очі під лоба, продекламував:

Бе-ке-ке, бе-ке-ке, Бе-ке-ке, бе-ке-ке, Бе-ке-ке, бе-ке-ке, Бе-ке-ке-ке!

Повторилася та ж сама сцена, що й нагорі: валялися непритомні критики, другі один з-перед одного вихваляли безсмертні рядки, а потішений поет, проводжаючи нас до виходу, все допитувався:

— Правда ж, "ме-ке-ке" отого старого придурка не може йти в порівняння з моїм "бе-ке-ке"?

— А тепер що, до прозаїків? — запитав я юнака. У голові моїй і досі мекало й бекало.

— Прозаїків ми не тримаємо, — відповів той. — Наша дійсність занадто висока для жалюгідної прози. Як тільки появляється прозаїк-початківець, його одразу ж ловлять і переплавляють на поета або в крайньому разі на критика. Таку практику ввів у життя наш перший Генсек Синенко, що лежить у мавзолеї. Його, страшно й подумати, колись щодня обливали, наче помиями, мерзенною прозою!.. А тепер зайдемо до нашого найвидатнішого художника.

Я завагався. Був досить втомлений, до того ж не знав, що жде мене в художника, якому, як повідомив юнак, за портрет Брежнєва Третього, намальований на полотнищі кілометр на три, присвоєно почесне звання "Найправдивіший Пензель". Та цікавість перемогла, і я погодився.

Художника ми застали за мольбертом. На величезному полотнищі рожевими фарбами вимальовувався корпус заводу. Зі срібних труб здіймався золотий дим, з блакитних воріт виходили веселі люди в розкішному одязі, з круглими порцеляновими головами.

— То хто, екскурсанти? — поцікавився я.

НайгфавдивігштаПешельзахихикав,потішениймо'їмневігласТвом.

— То робітники. Наші робітники, вельмишановний!

— Дозвольте! — заперечив я. — Я на власні очі бачив робітників. Вони всі до одного довгоголові і мають череп'яні голови. До того ж у них сірий засмальцьований одяг.

— Сірий одяг?.. Довгі голови?.. — щиро здивувався художник. — Але ж таких людей взагалі не існує в нашій щасливій країні! Якщо не вірите, то гляньте сюди.

Він тупнув ногою, і величезна стіна стала такою прозорою, що я аж поточився назад, щоб не звалитися в прірву.

— Підійдіть ближче, не бійтесь! Перемагаючи страх, я підійшов упритул.

— А тепер подивіться донизу.

Під нами було видно завод. Робітники саме поверталися з роботи, голови в них були майже круглі.

— Але ж одяг у них сірий. Не те що на вашій картині.

— Я дотримуюсь методу комуністичного реалізму, — відповів пиховито художник.

— Ви ніколи не спускались донизу?

— А навіщо? Я і так добре бачу. До того ж я звідси краще охоплюю поглядом всю панораму... Ах! Ах! — заметушився раптом художник. — Ви тільки гляньте, якою ефектною рожевою плямою рухається цей натовп на тлі літньої зелені!.. Де моя рожева фарба?.. Куди поділася фарба?..

Побачивши, що художникові не до нас, ми тихенько залишили майстерню.

— Ти задоволений? — поцікавився юнак.

— Більше ніж задоволений! — відповів я з іронією.

— А може, провідаємо того, що творить геніальну музику?

— Дякую, я дуже втомився. До того ж ця клятуща медаль мені геть розбила коліна.

— Тоді все. Спочивати. Завтра йдемо знайомитись, як працюють наші вчені.

— А можна без медалі?

— Не можна. Тебе нікуди не пропустять, до того ж можуть ухопити і як підозрілого типа вкинути до печі, де виплавляють довгоголових.

VII

Вчені теж були зібрані докупи, як і письменники, художники, композитори. Величезні будови займали цілісінький квартал. Науково-дослідні інститути кипіли вченими, як вулики бджолами.

Основна маса вчених трудилася над розробленням нових видів зброї. Від стрілецької до бактеріологічної, від наземної до космічної, від підводної до надводної.

— Навіщо вам космічна зброя? У вас же немає космосу.

— Зате космос є у вас, — відповів злорадно юнак.

— Ну, добре. А для чого вам стільки зброї? З ким ви збираєтесь воювати?

— З усім вашим світом. Ми понесемо всеперемагаюче знамено комунізму в найвідцаленіші закутки земної кулі, де нас ждуть не діждуться уярмлені народи.

— І зробите всіх круглоголовими? — запитав я уїдливо.

— Це залежить від того, як вони нас зустрічатимуть...

З усіх інститутів мій юний супутник обрав інститут зовнішньої розвідки. Аж тепер я здогадався, чому він опинився під Говерлою, де я його спіткав на свою бідну голову.

І мене весь час мучили думки: ще два дні, що були відведені на ознайомлення, — і мене відправлять до печі, де переплавлять на круглоголового. Клята медаль, що весь час била мене по колінах, щохвилини, щоміті мені про це нагадувала, і я вже не знав, куди подітися од гнітючих думок...

Утікати? Та як мені вдасться оминути прикордонну сторожу? Схоплять, засудять і переплавлять. Тільки вже на довгоголового. Тобі подобається з дня у день горлати оте ідіотське: "Партію ми слушалі, хорошо покушалі"? А працювати не розгинаючись по сімнадцять годин на добу?.. Отож-то й воно...

А коли б і вдалося непомітно пробратись до тієї печери, коли б зумів зорієнтуватись у темряві і вибратись по той бік. Що б я робив із своїм крихітним зростом, де кожен пацюк зміг би мене запросто схрумати? А вужі? А гадюки? І як би я вибрався з густої трави, що піднімалася б над моєю головою до самого неба?

— Ти про щось задумався? — донісся до мене голос юнака.

— Ні, то я просто так... Так де ж твій інститут?

— Та ось же він!.. Я поведу тебе до лабораторії найвидатнішого вченого, без геніальних розробок якого наша зовнішня розвідка не була б такою всеохопною та досконалою.

На червонющих дверях до лабораторії мало того що горів застережний напис: "Постороннім ліцам вход строго воспрєщон!", а ще й був намальований череп.

— Йди сміливо, — заохотив мене юнак. — У тебе ж медаль.

1 справді: охоронці, що кинулись погрозливо навперейми, вгледівши медаль, козирнули, приклавши долоні до чудернацьких кашкетів.

У лабораторії, якій не було кінця-краю, кипіла робота. Сотні лаборантів ворожили над колбами, перемішуючи якісь рідини, гули вентилятори, витягуючи сморід, блимали тисячами вогнів екрани. А поміж ними повільно походжав найвидатніший вчений, час від часу заглядаючи через плечі заклопотаних працівників. Порцелянова головешка його була вдвічі більша од нормальної, велике чоло нависало над окулярами, і по тому чолі весь час бігали іскорки, збиралися в суцільні сузір'я, яскраво спалахували, і тоді вчений поспіхом кидався до комп'ютера, виклацував щось на клавішах, і по екрану пробігали цифри і знаки, шикувалися в довжелезні стрічки.

Вчений довго водив нас по лабораторії, з гордістю її демонструючи. Показував тисячі слоїків з різноколірними рідинами, і мене особливо зацікавили слоїки з коричневою рідиною, кілька крапель якої досить було, щоб людина стала невидимою. Цим своїм винаходом найгеніальніший особливо гордився, він не втримавсь од спокуси продемонструвать його дію, тож гукнув лаборанта і простягнув йому крихітного слоїка:

— Пий!

Той слухняно випив і одразу ж став танути, зливаючись з повітрям.

Ось його вже ледь видно... Ось він уже наче пляма туману... Ось навіть натяку не лишилося, що отут же щойно була жива істота з плоті й крові.

— Він що, так і лишиться невидимий?

— Так, на кілька годин. Потім моя рідина перестане діяти і він знову проявиться.

Так це ж те, що мені потрібно!

Скориставшись тим, що вчений обернувся до якогось із лаборантів, відповідаючи на його запитання, я ухопив один із слоїків і заховав його до кишені.

І того ж дня, коли юнак запросив мене до себе в гості і з гордістю показував колекцію слоїків, що ними озброюється кожен розвідник, на завдання вирушаючи, я поцупив ще один слоїк. Тепер уже з рідиною, ковтнувши якої я стану нормального зросту.

Ну а тепер ви дідька лисого зробите мене круглоголовим! Самі лізьте до тієї пекельної печі!

Нарешті настав день... От ніяк не одвикну од того, що тут не існує ні вечорів, ні ночей, ані ранків. День, суцільний день, протягом тижня, місяця, року, — вже півсотні років відтоді, як у зеніті засяяли силуети класиків марксизму-ленінізму. Тож нарешті настав день для ознайомлення з побутом тих, хто вирощує хліб і до хліба та годує країну.

Мій супутник ще вчора сказав, що нас уже ждуть у комунгоспі, взірцевому господарстві, куди полюбляв навідуватись Брежнєв Третій для вивчення побуту селян.

— їдемо у колгосп? — згадав я столітньої давнини назву.

— Забудь про колгоспи, — мовив суворо юнак. — Наше сільське господарство півсотні років тому зробило гігантський стрибок, і в нас тепер не колгоспи, а комунгоспи.

Тож ми схопилися дуже рано, наспіх поснідали і ступили на бруковану зеленими плитками дорогу. Юнак тупнув ногою, дорога ожила, ожила та й понесла нас за місто.

Так ми опинилися біля барака, що бовванів посеред безмежного степу.

Барак був довжелецький, з глухими бетонними стінами, довкола нього вилискував укатаний асфальт: жодного деревця, жодного кущика, навіть травинки.

— Це — наслідок нашої боротьби з одвічним прагненням селян мати приватне господарство, — поясний юнак. — А що породжує приватна власність? Приватна власність, як сказав Ленін, породжує капіталізм. Тож ми й витравили до кінця дрібновласницькі інстинкти. І це, скажу тобі, далося нелегко. Довелося навіть у побуті поповоювати з проклятою приватною власністю. Аж до спільної ковдри, одного на всіх казана, і навіть спільного туалету... Шлюби теж відійшли у далеке минуле...

— А як вони, пробач за вислів, розмножуються?

— Вони не розмножуються.

— ?.. ?..

— їх вирощують штучно в пробірках. На людофабриках. — Тут юнак глянув на годинник. — Але помовчім. Зараз буде.

Не встиг він закінчити, як з велетенських динаміків, що чорніли на стінах барака, гримнула оглушлива мелодія:

Ширака страна мая радная, Многа в ней лєсов, палєй і рєк,

Я другой такой страни не знаю, Іде так вольна дишит человек!

Розсунулись стіни, і на площі, по чотири у ряд, хлинули безкінечні колони. Чоловіки всі до одного були озброєні лопатами, косами, вилами, жінота — сапами, граблями і відрами.

— Ваші комуни що, не механізовані? — запитав я подивовано.

— Ми давно покінчили з механізацією. Машини лише розбещують, плодять п'яниць та ледацюг. До того ж їхня ручна праця країні обходиться набагато дешевше, аніж механічна.

В усіх чоловіків та жінок, що проходили мимо під "Ать-два!" бригадирів, які крокували поруч колон, були видовжені обличчя, але які обличчя! Темного, землистого кольору, ще й загострені носи, як у небіжчиків.

— Вони що, хронічно недосипають?

— Ти помиляєшся: вони сплять аж по чотири години.

— А решту годин?

— А решту часу натхненно працюють...

Нашу розмову обірвав чоловічок, що невідь-звідки і підкотився. Це вже був не довгоголовий, але й не круглоголовий. Таке щось середнє.

— Знайомтесь, парторг комунгоспу, — представив юнак. — Він поведе нас на взірцеву свиноферму.

Чоловічок закивав ані видовженою, ані круглою головою, ані череп'яною, ані порцеляновою.

— Він водить Брежнєва, — шепнув юнак. — І скоро одержить медаль, що дасть йому право переплавитись на круглоголового.

Отак у супроводі парторга пішли ми до показової свиноферми. Світлі стіни цієї споруди були увішані транспарантами й гаслами, що закликали до комуністичної праці, а найбільший транспарант проголошував, що тут трудиться комсомольсько-молодіжна ланка Олени Вітренко, і закликав усіх свинарок, доярок, телятниць наслідувати її приклад.

— Чим вона славна, ця ланка? — спитав я парторга.

— Щоб не втрачати часу, дівчата ночують разом з поросятами.

— І не бридують?

— Хто, поросята?

— Дівчата!

— Як вони можуть бридувати, коли всиновили всіх поросят і стали їм рідними мамками. І добилися найвищого приросту по исій країні. Сам Леонід Ілліч Брежнєв згадав нашу Олену в черговій промові. Незабаром наша Олена стане Героєм Комуністичної Праці.

Познайомились і з майбутньою героїнею та її комсомольсько-молодіжною ланкою.

Більш виснажених облич мені ще не доводилося бачити. За поросятами підлоги не було видно, вискіт стояв такий, що я моментально оглухнув, а вони, навіжені, лізли до своїх названих мам, ледь з ніг їх не збиваючи, вимагаючи уваги і ласки... Господи, як вони, оці дівчатка зацьковані, тут і сплять?..

А отак: на підлозі на цементній, під поросятами.

— Одну задушили, — приязний усміх не сходив з обличчя парторга. — Вона примушувала поросят штудіювати історію партії. Поросята за це її зненавиділи, змовились і уночі її задушили. Ми їй влаштували пишний похорон, сам Леонід Ілліч Брежнєв прислав своє співчуття.

Довго ж мене похитувало після відвідин зразкової свиноферми!

А потім ми знайомилися з телятницями, які, наслідуючи приклад Олени Вітренко, спали в обнімку з телятами і були геть обсмоктані; з птахівницями, які вмудрялися ночувати серед курей, гусей та індиків і жодного яйця не роздушити при цьому; з пастухами, які ні на крок не одходили од закріпленої за ними худоби. З косарями та полільницями, що з косами, сапками й спали. З орачами та сівачами, які навіть у сні гейкали на волів, що їм насиналися. Або вимахували руками, зерном поля засіваючи. Всюди водив нас невтомний парторг, а потім у закритій їдальні, куди рядовим було зась, частували нас смаженим та вареним, і сільського начальства зібралось як галичі, і в усіх у них були розповнілі обличчя та масні, як вареники, губи, і, тими губами приплямкуючи, вони проголошували безкінечні тости, аж доки нас, геть сп'янілих, вивели попід руки на зелену дорогу та й тупнули дружно ногами.

Як добравсь додому, не пам'ятаю.

IX

І настав сьомий день. Що передував восьмому, коли мені мали переплавити нормальну голову на порцелянову.

Сьогодні я маю знайомитись із тими, що керують цією країною. Тож я загодя встав, поснідав, став чекати молодика.

А ось і він.

— Ідемо?

— Куди?

— Та на екскурсію!

— Нікуди ми сьогодні не йдемо.

— Але ж ти обіцяв познайомити мене з тими, що керують країною.

— І познайомлю. Але для цього не треба виходити з дому. Стій і дивись.

Він тупнув ногою, і передня стіна стала наче танути. І перед очима моїми виникла зала, встелена порцеляновими плитками.

Юнак ще раз тупнув, і на підлозі виник макет усієї країни. Все, мабуть, було точнісінько так, як насправді, тільки зменшено в багато разів.

У центрі — столиця. А від неї врізнобіч простягнулись дороги: і червоні, сині, рожеві, блакитні, й оту, блакитну, я одразу ж упізнав: вона впиралася в рожеву скелю з висіченими східцями, що вели до печери.

Он і печера, і крихітний перед нею майданчик, що з нього я ледь не звалився у прірву.

І всюди: на вулицях, на дорогах, біля численних заводів та фабрик, на полях — всюди застиглі постаті довгоголових та круглоголових. Всі вони були наче зненацька застукані сном: той стояв на одній нозі, а другу заніс уперед, той підняв руку, той повернувсь до сусіда та так і застиг з роззявленим ротом, а малюк, що зірвався з дерева, завис у повітрі, головою донизу.

— Який чудовий макет! — сказав я захоплено. — Так і здається, що всі оці люди ось-ось оживуть...

— Оживуть?

І макет ожив. Побігли в усі кінці дороги, потекла рожевою водою ріка, зарухалися люди, а малюк, що досі висів у повітрі, полетів донизу, стукнувся головою об твердь, підскочив, як м'яч, знову стукнувся, обмацуючи порцелянову голову.

— Прекрасно! — вигукнув я. — Але як я побачу тих, що керують?

Юнак тупнув ще раз, і стіни всіх будинків стали прозорі як шкло. І я побачив людей, що були усередині.

Оно поет, Найправдивіше Дзеркало. Він зараз був дуже лихий, щось кричав, гнівно роздираючи рота, а критики розгойдували обшарпаного молодика, збираючись пожбурити його з високості.

А оно художник — Правдиві Фарби. Порпався біля картини, розмішуючи у величезній посудині улюблену рожеву фарбу.

А он... Господи, невже то я? Стою поруч з юнаком, роздивляючись себе самого.

— Так, це ти. Не віриш? А спробуй махнути рукою.

Я махнув рукою, і крихітний чоловічок махнув рукою у відповідь. Дриґнув ногою — той повторив. Я вертів головою, вклонявся — чоловічок дзеркально повторював усі мої жести.

— Тепер тобі зрозуміло, яким чином ті, що керують державою, вмить про все дізнаються?

— Зрозуміло. Перед кожним, мабуть, є отакий макет.

— Ти правильно говориш.

— Але яким чином вони віддають свої накази?

— Дивись!

Молодик схилився над макетом, ухопив мою фігурку, і я скрикнув налякано: величезна рука обхопила мій стан, здушила, піднесла високо вгору, до величезного порцелянового обличчя. Розтулився бездонною прірвою рот, блиснули очі-озера, прогримів оглушливий голос:

— Тепер ти зрозумів, яким чином ті, що керують, віддають свої накази?

— Ой, зрозумів! — запищав я, звиваючись у гігантській руці. Величезний рот розтягнувся у задоволеному усміхові, рука

стрімко опустилась донизу, і я знову стояв поряд з юнаком, а на макеті все ще тремтіла моя постать.

— Пробач, що я тебе трохи налякав. Але інакше ти не відчув би всю силу наказів тих, що керують.

— Пробачаю! — озвався я сердито. — Але вдруге прошу мене попереджати. Бо так недовго й померти... Але ти не показав тих, що керують.

— Зараз ти побачиш і це, — мовив юнак і тупнув ногою. Макет раптом поїхав назустріч, мимо пропливли площі,

вулиці, парки, перед нами виріс гігантський будинок, облицьований сніжно-білими порцеляновими плитками. "Совість партії" — червонів гігантський напис на ньому. "Колективний розум партії" — палахкотів ще один напис.

Юнак ще раз тупнув ногою і наче розрізав будинок той навпіл: я побачив численні кабінети, коридори і ліфти, заповнені круглоголовими в сніжно-білому одязі. Всі вони були страшенно заклопотані, хоч нічого не робили, тільки сиділи у кріслах і водили в повітрі руками.

Крісел же було найрізноманітніших форм і розмірів, від стільця до цілої споруди з бронзи, червоного дерева й шкіри. І жодного крісла не було порожнього. Навіть ті, що простували коридорами чи підіймались ліфтами, сиділи у кріслах.

— Вони що, бояться звестися? Щоб не всівся хтось інший?

— І так, і не так. Справа в тому, що в спинку кожного крісла вмонтований колективний розум тих, що керують країною.

— Розум? У кріслах?

— Так, саме у кріслах.

— Але хіба не краще мати розум у голові?

— Не краще. Тим більше що колективний розум в голові не вміщається.

— Тоді в Генсека теж розум вмонтований в спинку крісла?

— Не став крамольних запитань! — суворо попередив юнак. — Не забувай про тих, що все чують і все бачать. Генсек єдиний має розум, незалежний від крісла. Тільки він має право мислити самостійно і висловлювати власні думки. Решта ж повинна лише прислухатися до тих священних думок і керуватися ними у своїй діяльності. І ще знай: не в усіх кріслах однакова кількість колективного розуму. Чим вище крісло, тим більше розуму вмонтовано в спинку. А отже, і в того, хто в ньому сидить.

— Якою б порожньою його голова не була?

— Це навіть краще: в порожню голову легше вкладається мудрість, що вмонтована в спинках.

— А хіба не буває так, що в тих, що керують, збереглися в голові хоч крихти власного розуму?

— Так, — печально зітхнув юнак. — Хоч і зрідка, але трапляється і таке прикре явище. Справа в тому, що в нашому повітрі, яке воно не стерилізоване, літають дуже шкідливі бацили вільного розуму. Точніше, це не бацили навіть, а віруси, що їх неможливо знищити. І коли ті віруси натрапляють на рештки розуму в головах, то находять поживне середовище і починають проростати грибками аналізу, порівнянь і сумнівів...

— А як про це дізнаються?

— У тих, кого вразив вірус, стають прозорими очі, вони проявляють ознаки невдоволення.

— І що з ними роблять?

— їх спершу пробують вилікувати. У спеціальній лікарні є цілий набір гумових молотів: од кілограмового до пудового. Отими молотами й стукають по голові, намагаючись вибити з неї рештки розуму.

— А коли це не вдається?

— Тоді у безнадійно хворого одгвинчують голову і вкидають до печі. Там віруси гинуть разом з грибками, а їхній носій уже не повертається до власного крісла. Йому підшуковують іншу роботу, звичайно ж таку, що личить круглоголовим...

— А тепер проймися священним трепетом, — мовив юнак, коли трохи спочили та пообідали. — Я покажу тобі нашого Генсека, Брежнєва Третього, за роботою.

Юнак уже не ногою, а лобом стукнув у підлогу, і перед очима виник неосяжний кабінет, прикрашений бюстами Маркса, Енгельса, Леніна, Сталіна. За масивним столом, у кріслі, що сліпило очі дорогоцінним камінням та золотом, сидів Генсек Брежнєв. Він щось говорив, ледь ворушачи щелепою, а десяток круглоголових, що сиділи вже за столом нижчим, весь час кивали головами.

— А це хто такі?

— Це ті, що кивають головами.

— Вони що, постійно при Генсекові?

— Так, але не всі. Є такі, що пересиділи й Брежнєва Першого, і Брежнєва Другого, а тепер так само кивають Брежнєву Третьому, а є й висуванці. Коли помирає хтось із тих, хто киває головою або не так нею кивне, тоді збирають усіх, хто киває головою секретарям обкомів,

райкомів, парткомів, і влаштовують всесоюзне змагання "Хто краще кивне".

Переможця нагороджують орденом Леніна і вводять до складу тих, що кивають головами самому Генсекові.

— А як Генсек щось не те скаже?

— Все одно кивають головами. — І, нахилившись до вуха, юнак ледь чутно прошепотів: — Чим більшу дурницю ляпне Генсек, тим запопадливіше вони киватимуть. Кожному хочеться їсти хліб з маслом, — хихикнув він.

Оцим хихиканням і завершилася моя екскурсія по країні, де остаточно переміг комунізм.

А посеред умовної ночі, коли вся країна непробудно спала під сонцем Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна, я тихенько зібрався, випив слоїк отієї рідини, що робить людину невидимою, і крадькома вийшов на вулицю. Ще встиг глянути у велике дзеркало: подіяла рідина чи не подіяла?

Подіяла!

Знайшов блакитну дорогу, повернувся в бік потрібного напряму і щосили тупнув ногою.

Дорога шарпонула, як схарапуджений кінь, і понесла, понесла: мимо сонних будинків та фабрик, за місто, у степ, суціль втиканий транспарантами й гаслами. До рожевої скелі, до стрімких отих сходин, що вели у печеру.

А вже коли вибрався по той бік, під Говерлу, вбіг у високу, до самого неба траву, згадав про другий слоїк: ось він, рідний, у кишені! Поспіхом дістав, одкоркував, випив і втратив свідомість.

А коли отямився, трава була нормального зросту, і кущі, і дерева, і навіть рюкзак, що терпляче мене дожидався.

Оглянувся на печеру, де під скелею ледь помітна мишача нірка.

"Треба б тут поставити мишоловку, — подумав. — Ловити розвідників і диверсантів, що, напевно ж, будуть сюди пробиратися".

Ну, та це вже справи прикордонників. А мені швидше до екрана, розповісти про дивовижну пригоду, яка зі мною скоїлась.